

تبیین مدل جامع بعد اقتصادی کیفیت زندگی و ارتباط آن با استرس مالی در ایران

فاطمه قائمی^۱

محمد حسنی^۲

محمدحامد خان محمدی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۰۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۰۱

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی ابعاد اقتصادی کیفیت زندگی و اثر آن بر استرس مالی می‌پردازد. روش پژوهش ترکیبی (کیفی-کمی) است. داده‌های کیفی با نظریه‌پردازی زمینه‌بنیان گردآوری شده‌اند. مصاحبه‌های عمیق با صاحب‌نظران با رویکرد گلوله‌برفی صورت گرفته است. نتایج نشان می‌دهد شاخص‌های فقدان برنامه‌ریزی و تغییرات سریع اقتصادی از مهمترین شرایط علی، سلامت جسمانی، سبک زندگی و شغل از مهمترین عوامل مداخله‌گر، مذهب، ثبات در جامعه و عدم تغییر در سیاست‌های کاری سازمان‌های فعال به عنوان بستر حاکم، توانایی‌های فردی و ساختار تقسیم منابع جامعه از مهمترین راهبردها و نبود امنیت و نبود احساس عدالت اجتماعی از مهمترین پیامدهایی هستند که بر بعد اقتصادی کیفیت زندگی اثر دارند. داده‌های کمی به صورت پیمایشی از فعالان بازار سرمایه جمع‌آوری گردید. نتایج نشان می‌دهد با بهبود کیفیت زندگی در زمینه‌های راهبردها، بستر حاکم، پیامدها و عوامل مداخله‌گر، میزان استرس مالی در میان فعالان بازار سرمایه کاهش اما در زمینه شرایط علی افزایش خواهد یافت.

واژه‌های کلیدی: بعد اقتصادی، کیفیت زندگی، نظریه‌پردازی زمینه‌بنیان، استرس مالی، بازار سرمایه.

۱- دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دماوند، تهران، ایران. f_ghaemy@yahoo.com

۲- دانشیار گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) m_hassani@iau-tnb.ac.ir

۳- دانشیار گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دماوند، تهران، ایران. dr.khanmohammadi@yahoo.com

۱- مقدمه

افراد فعال در یک جامعه پیوسته در حال تلاش برای بهبود "کیفیت زندگی" هستند. همواره این پرسش اساسی وجود دارد که زندگی باکیفیت و مطلوب چگونه است. می‌توان بیان کرد که کیفیت زندگی تحت تأثیر ذهنیت افراد است و اشخاص مختلف دیدگاه متفاوتی در مورد کیفیت زندگی دارند. علاوه بر آن، کیفیت زندگی ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی را تحت پوشش قرار می‌دهد. بر این اساس، این پژوهش به بررسی ابعاد اقتصادی کیفیت زندگی می‌پردازد. ابعاد اقتصادی کیفیت زندگی عواملی همچون شغل افراد، ثروت و درآمد افراد، وجود زیرساخت‌ها و امکانات و ... را شامل می‌شود. کیفیت زندگی مفهومی چندوجهی، نسبی و متأثر از مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است که از یک سو شامل ابعاد عینی و بیرونی و از سوی دیگر شامل ابعاد ذهنی و درونی است و تبیین یک تعریف جامع برای آن آسان نیست. کیفیت زندگی از دهه ۱۹۶۰ به یکی از موضوعات مورد علاقه علوم اجتماعی تبدیل شده است؛ زیرا در این دهه مشخص شد که رشد و توسعه اقتصادی لزوماً منجر به بهبود زندگی مردم یک کشور نشده و کیفیت زندگی لزوماً به معنای بهبود شرایط اقتصادی جامعه نیست (داس، ۲۰۱۵). مطالعات علمی نشان می‌دهد که رابطه بین پیشرفت اقتصادی و کیفیت زندگی، رابطه‌ای خطی نیست؛ این دو، تا نقطه‌ای هم‌سو و هم جهت حرکت می‌کنند و آن نقطه‌ای است که حداقل شرایط مطلوب مادی برای انسان را فراهم کند؛ ولی از این نقطه به بعد دیگر نمی‌توان انتظار داشت که تأمین نیازهای اقتصادی به بهبود کیفیت زندگی کمک کند، زیرا انسان موجودی چندوجهی و پیچیده است و منطق اقتصادی نمی‌تواند بسیاری از رفتارهای او را تبیین کند. همچنین گلاتزر (۲۰۱۶) بیان می‌کند که رشد فزاینده تولید ناخالص داخلی نمی‌تواند به طور مستمر کیفیت زندگی را بهبود بخشد. به این دلیل که منطق اقتصادی توانایی بررسی رفتارهای انسان را ندارد و بررسی ابعاد

اقتصادی کیفیت زندگی با رویکردهای آماری متعدد برخی از جنبه‌های اقتصادی کیفیت زندگی را در نظر نمی‌گیرد. پژوهش حاضر به دنبال تبیین عوامل اقتصادی مؤثر بر کیفیت زندگی با روش کیفی و مصاحبه با خبرگان است. بنابراین این سوال مطرح می‌شود که از دیدگاه خبرگان چه عوامل اقتصادی بر کیفیت زندگی افراد تأثیرگذار است. بعد اقتصادی کیفیت زندگی علاوه بر ویژگی‌های فردی افراد، تحت تأثیر ویژگی‌های جامعه، ارتباط افراد در یک مجموعه و محیط قانونی و مقرراتی حاکم بر روابط بین افراد است. چنانچه گفته شد کیفیت زندگی تحت تأثیر عوامل متعددی است. باید اذهان داشت که استرس مالی سطح کیفیت زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، به طوری که افراد با استرس مالی بیشتر، کیفیت زندگی پایین‌تری را تجربه می‌کنند. در واقع پیامدهای ناخوشایند حاصل از استرس مالی، کیفیت زندگی نامطلوبی را برای افراد به ارمغان می‌آورد. گرچه کیفیت زندگی یک مفهوم ذهنی است که از تجارب فردی در حیطه‌های مختلف زندگی از قبیل تأهل، خانواده، اشتغال، دوستان، تحصیلات، سلامت و ... ایجاد می‌گردد، ولی استرس مالی و وضعیت مالی فرد نیز عاملی مهم در بررسی کیفیت زندگی است. لذا با توجه به وجود اثر استرس مالی بر کیفیت زندگی، تبیین دقیق این موضوع در این پژوهش بااهمیت است. نوسانات بازار سرمایه، یکی از مهم‌ترین دلایل استرس مالی در بین فعالان بازار سرمایه است و کیفیت زندگی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به همین دلیل در مرحله دوم پژوهش، ارتباط بین ابعاد اقتصادی کیفیت زندگی و استرس مالی در بین فعالان این حوزه بررسی می‌شود.

با توجه به اینکه مسائل مالی و فشارهای اقتصادی تأثیر به‌سزایی در سلامت روانی افراد دارد و به دلیل عدم توانایی افراد در مواجهه با مشکلات اقتصادی مخصوصاً در ایران، پژوهش‌هایی در زمینه مالی درمانی^۲ را ضروری می‌کند. پژوهش حاضر یکی از موضوعات حوزه مالی درمانی است که در سال‌های

زندگی و محیط است. بنابراین در سطح کلان درآمد و به دنبال آن شاخص‌های اقتصادی بر کیفیت زندگی تأثیرگذار هستند. وجود درآمد بالا صرفاً به معنای کیفیت بالای زندگی نیست؛ بلکه نحوه استفاده از درآمد و وجود محیطی مناسب با افکار و عقاید در راستای مصرف درآمد نیز بر کیفیت بالای زندگی تأثیرگذار است. از طرف دیگر ارزش‌های فردی در سطح خرد از میزان درآمد در سطح کلان تأثیرپذیر است و کاهش میزان درآمد وجود و پیروی از ارزش‌های سطح فردی را تحت تأثیر قرارداده و با مشکل مواجه می‌کند. در سطح فردی، هر فرد به عنوان یک واحد دارای اهداف، انتظارات و اولویت‌هایی است که تحت تأثیر فرهنگ و نظام ارزشی بوده و موضوع کاملاً فردی و ذهنی بوده و قابل مشاهده نیست. در واقع، کیفیت زندگی در جامعه مورد مطالعه، به عنوان موضوعی در سطح فردی است که به دنبال توصیف درک موقعیت خود فرد، از زندگی است که این درک از نظر فرهنگ و نظام ارزشی که در آن زندگی می‌کند، دارای اهداف، انتظارات و اولویت‌هایی است. کیفیت زندگی افراد جامعه تأثیر به‌سزایی در یادگیری و افزایش آگاهی علمی و موفقیت افراد خواهد داشت.

بررسی تحقیقات مختلف در ادبیات کیفیت زندگی، حاکی از آن است که هیچ اتفاق نظر دقیقی مبنی بر اینکه چه شاخص‌هایی باید برای سنجش این مفهوم به کار روند، وجود ندارد. بنابراین، به نظر می‌رسد برای سنجش کیفیت زندگی ابتدا باید تمامی ابعاد و جنبه‌های تشکیل‌دهنده این مفهوم شناسایی شوند تا بتوان به تعریفی جامع و کامل دست یافت. این در حالی است که اکثر محققان به بررسی یک یا چند جنبه مهم بسنده کرده و سپس نتایج بررسی خود را در قالب کیفیت کلی زندگی ارائه می‌دهند. باند و کرنر (۲۰۱۴) بیان می‌کنند، تعریف کیفیت زندگی باید جامع و شامل عوامل و جنبه‌های مختلف از جمله عوامل فیزیکی و ساختمانی، جسمانی، اقتصادی، اجتماعی و همچنین برداشته‌ها و تجربیات ذهنی افراد از مفهوم کیفیت زندگی باشد.

اخیر در جهان مورد توجه قرار گرفته و فعالیت‌های ارزشمند انجمن مالی درمانی^۳ FAT این مسیر را هموار نمود. امید است که با انجام پژوهش‌هایی مرتبط در این حوزه، بتوان راهکارهایی برای حل مشکلات و مسائل روان‌شناختی جامعه و سلامت عمومی ارائه داد تا سطح کیفیت زندگی افراد افزایش یابد. مالی درمانی، رویکردی نوین در امور مالی و روان‌شناسی است؛ به عبارت دیگر مالی درمانی، پنجره ورود ابزارهای مالی به عرصه حل مسائل روان‌شناختی جامعه است؛ تغییر در نحوه نگرش افراد به مسائل مالی در درمان بسیاری از مسائل روانی آنان ضروری به نظر می‌رسد (کریمی‌پور و رادبن، ۱۳۹۷).

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

بررسی ادبیات پیشین پژوهش نشان می‌دهد که تعاریف متعددی در زمینه بعد اقتصادی کیفیت زندگی وجود دارد. گزارش "کمیته ریاست جمهوری آمریکا"^۴ در راستای تحقق اهداف ملی این کشور به برنامه‌های محیط‌زیستی به عنوان عوامل پیشگام در کیفیت زندگی توجه کرده است (شوسلر و فیشر، ۲۰۰۴). کیفیت زندگی، مفهومی چند بعدی و پیچیده است که تحت تأثیر مؤلفه‌هایی چون زمان، مکان، ارزش‌های فردی و اجتماعی قرار دارد و از این رو، معانی گوناگون برای افراد و گروه‌های مختلف بر آن مترتب است. از یک سو کیفیت زندگی فردی به عنوان پنداشتی از چگونگی گذران زندگی فرد مطرح می‌شود و از بعدی کلی‌تر، کیفیت موقعیت‌های زندگی حول یک عامل، موقعیت‌هایی نظیر محیط پیرامونی و یا فرهنگ در یک جامعه معین را شامل می‌شود. از منظری دیگر، می‌توان کیفیت زندگی را در دو سطح خرد (فردی-ذهنی) و کلان (اجتماعی-عینی) تعریف کرد (براتی و یزدان پناه شاه آبادی، ۱۳۹۰). سطح خرد شاخص‌هایی نظیر ادراکات کیفیت زندگی، تجارب، ارزش‌های فردی و معرف‌های مرتبط مانند رفاه، خوشبختی و رضایت از زندگی را شامل می‌شود و سطح کلان شامل درآمد، اشتغال، مسکن، آموزش و پرورش و سایر شرایط

داشتن استرس مالی در عصر جدید تقریباً اجتناب ناپذیر است. در عصر کنونی، همه چیز با سرعت سرسام‌آوری رو به جلو پیش می‌رود. موضوعاتی که تا گذشته حتی به ذهن افراد خطور نمی‌کرد، امروزه امری عادی و روزانه محسوب می‌شوند. استرس مالی در شرایط عدم ثبات اقتصادی در دنیای امروز، یکی از رایج‌ترین منابع استرس برای اکثر مردم به شمار می‌رود. اما باید به یاد داشت که نگرانی نه تنها چیزی را حل نمی‌کند، بلکه شرایط را دشوارتر می‌کند. قرار گرفتن در معرض استرس مالی به مدت طولانی و نیز تحمل کردن میزان غیرقابل تحملی از استرس‌های مالی، می‌تواند باعث ایجاد استرس حاد مالی شود. استرس حاد مالی عبارت است از الگویی از افکار ناخواسته و ناخودآگاه همراه با داشتن احساسات مختل شده و نامنظم و بروز رفتارهای اجتنابی مرتبط با اوضاع مالی. هنگام وقوع استرس حاد مالی، مغز و بدن ما توانایی کنترل و مدیریت استرس وارد شده را از دست می‌دهند. به گفته دکتر باکوالتز^۵، در شرایط فشار اقتصادی ممکن است آنقدر درگیر رفع مشکلات مالی و فکر کردن به پرداخت قبضه‌ها و وام‌ها شوید که وقتی به خودتان می‌آیید، متوجه می‌شوید که سه هفته متوالی به هیچ چیزی جز اوضاع مالی خود فکر نکرده‌اید. با وجود اینکه استرس مالی می‌تواند تمام جنبه‌های زندگی شما را تحت تأثیر قرار دهد، اما شما باید تمرکز خود را روی سه حیطه اصلی از زندگیتان، افکار، احساسات و رفتار معطوف کنید و ببینید که تأثیر استرس مالی روی این حیطه‌ها، چیست.

برای رفع مشکل استرس مالی، در ابتدا باید علت و وجود آمدن آن را بررسی کنیم. دلایل و علت‌های بسیار زیادی برای داشتن استرس مالی وجود دارد. ولی به طور عمومی، ناشی از درآمد ناکافی، بدهکاری و بیکاری می‌باشد و به نوعی روی سلامت جسمی و روانی افراد تأثیر خواهد گذاشت و کیفیت زندگی افراد را تحت تأثیر می‌گذارد. بنابراین افراد از هیچ تلاشی در راه از بین بردن استرس مالی از زندگی شان مضایقه نمی‌کنند و سخت به دنبال راهی هستند تا

هرگونه استرس و تنش را از زندگی خود حذف کنند. دانستن این موضوع اهمیت دارد که انواع استرس‌های مالی که افراد، ممکن است به آن دچار شوند، متفاوت است اما معمولاً شیوه برخورد با آن‌ها و روش رفع آن‌ها برای انواع مختلف استرس مالی، یکسان است. امید است که با وجود مشغله‌هایی که امروزه در جامعه ایجاد می‌شود، افراد با حفظ آرامش و انجام دادن روش‌های هوشمندانه، بهترین تصمیمات را گرفته و در جهت افزایش کیفیت زندگی حرکت کنند.

در مباحث مربوط به سنجش کیفیت زندگی، بین ابعاد این مفهوم و شاخص‌های در نظر گرفته شده برای سنجش آن‌ها تفاوت وجود دارد. بسیاری از محققان بر این اعتقادند که کیفیت زندگی تا حد زیادی با جنبه‌هایی از زندگی شخصی مانند آرزوها، انتظارات، شادکامی، رضایت و ... تعیین می‌شود. افزون بر این، تحقیقات بی‌شماری بر مقوله رضایت به عنوان مفیدترین شاخص سنجش کیفیت زندگی ذهنی تأکید می‌کنند (گلن و ویور، ۲۰۰۰). اندروز و ویتی (۱۹۹۸) سطح رضایت از زندگی خانوادگی، شغل و درآمد در کنار احساس کارآمدی شخصی، رضایت از عملکرد دولت در کل، و رضایت از خدمات موجود را از جمله عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی در کل و در نتیجه‌ی کیفیت زندگی قلمداد کردند. در مقابل شاخص‌های ذهنی، عده‌ای از صاحب‌نظران شاخص‌های عینی را برای سنجش کیفیت زندگی مورد توجه خود قرار می‌دهند. برای مثال، گلن و ویور (۲۰۰۰) در مطالعه خود حدود شش دسته متغیرهای مختلف در این زمینه را نام برده و معتقدند این متغیرها برای سنجش کیفیت زندگی عینی مورد توافق اکثر صاحب‌نظران هستند. متغیرهای مورد نظر در این پژوهش عبارتند از: درآمد، ثروت و شغل، محیط‌زیست، سلامتی (روحی و جسمی)، آموزش، بی‌سازمانی اجتماعی (جنایت، الکلیسم، اعتیاد و...) و از خود بیگانگی و مشارکت سیاسی.

لادیسیو و همکاران (۲۰۲۰) به بررسی قدرت بدنی افراد و کیفیت زندگی در میان سالمندان

در شهر تایپه (پایتخت کشور تایوان) پرداخته است. به منظور پیمایش ارزیابی ذهنی ساکنان از کیفیت زندگی، ۳۳۱ نفر از ساکنان این شهر مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که محل زندگی، زناشویی، سن، تحصیلات و درآمد، قلمروهای مختلف رضایت را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در ماکر (۲۰۱۵) کیفیت زندگی را جنبه‌های مختلف بهزیستی مردم می‌داند و برای اولین بار شاخص‌های عینی با ارزیابی ذهنی از موقعیت افراد و پوشش جنبه‌های مختلف کیفیت زندگی را ترکیب می‌کند. از دید وی کیفیت زندگی، مفهومی گسترده‌تر از تولید اقتصادی و استانداردهای زندگی بوده و دارای نه بعد است. در این میان، هشت بعد به قابلیت‌های افراد بر می‌گردد که شامل ۱- موقعیت مادی زندگی ۲- اشتغال ۳- سلامت ۴- تحصیلات ۵- روابط اجتماعی و فراغت ۶- امنیت فیزیکی و اقتصادی ۷- دولت و حقوق اساسی ۸- محیط زندگی و طبیعی است. بعد نهم برآیند کلی تجربه‌ای است که هر فرد با توجه به درک شخصی از کیفیت زندگی دارد. در ادامه نمونه‌هایی از تحقیقات داخلی و خارجی در زمینه کیفیت زندگی و استرس ارائه می‌شود.

اکن و همکاران (۲۰۲۰) به بررسی کیفیت زندگی و شاخص‌های روانی مرتبط با آن پرداختند. نتایج آنان با بررسی دانشجویان هلندی به عنوان نمونه آماری نشان داد که شاخص‌های روانی افراد عاملی تأثیرگذار بر کیفیت زندگی است. الکاتری و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی کیفیت زندگی و استرس پرداختند. آنان از شاخص‌های جنسیت، درآمد خانوار، دانشگاه محل تحصیل، سطح تحصیلات و مصرف دخانیات به عنوان شاخص‌های بررسی‌کننده کیفیت زندگی و از سلامت فیزیکی (عضلانی) و سلامت روانی به عنوان شاخص-های استرس مالی استفاده کردند. نتایج آنان با بررسی موضوع تحقیق از طریق ابزار پرسشنامه و جمع‌آوری ۴۷۹ پرسشنامه نشان داد که جنسیت، درآمد خانوار، دانشگاه محل تحصیل، سطح تحصیلات و مصرف دخانیات به طور معناداری کیفیت زندگی را تحت تأثیر

پرداختند. نتایج آنان با بررسی ۳۳۱ نفر افراد بالای ۹۰ سال نشان داد که کیفیت زندگی تحت تأثیر دوره زمانی عمر قرار می‌گیرد و در صورت وجود شرایط مشابه بین افراد با دو گروه سنی مختلف، کیفیت زندگی آنان نیز متفاوت است و این موضوع همچنین تحت تأثیر زیرساخت‌های داخلی قرار دارد. همچنین نتایج آنان نشان داد که شاخص‌های روانی افراد عاملی تأثیرگذار بر کیفیت زندگی است. فادلالمولا و الکاریم (۲۰۲۰) به بررسی اثر برنامه‌های آموزشی بر دانش و کیفیت زندگی بیماران همودیالیزی پرداختند. ایشان برای انجام پژوهش ابتدا مطالعات خود را با بررسی نمونه شروع و سپس با آموزش نمونه مجدداً به بررسی آنان پرداختند. نتایج حاکی از آن است که برنامه‌های آموزشی بر سطح دانش و درک افراد از کیفیت زندگی تأثیر معناداری دارد. وانلیبرگ و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی ارتباط بین ضعف جسمانی و کیفیت زندگی در دوران پیری پرداختند. نتایج آنان نشان داد که کاهش توانایی جسمانی موجب کاهش کیفیت زندگی می‌شود و این تأثیر در سطح خطای آماری ۵ درصد معنادار است. همچنین نتایج آنان نشان داد که شاخص‌های اجتماعی تأثیر معناداری بر کیفیت زندگی در سنین بالای زندگی ندارد.

ازیوو و آموله (۲۰۱۸) به بررسی رضایت از کیفیت زندگی ساکنان ۱۰ منطقه از دولت ایالت جنوبی نیجریه پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که ۶۱٪ از پاسخگویان در کل از زندگی در خانه‌های فعلی خود راضی بوده‌اند؛ اما از دسترسی به خدمات و امکانات احساس نارضایتی می‌کرده‌اند. اولاجویجی و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی کیفیت زندگی برای کاهش فقر با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی پرداختند. آنان کیفیت زندگی را با استفاده از ۱۲ شاخص در سه حوزه اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه رسیدند که کیفیت زندگی ۶۱/۵٪ از محیط جغرافیایی زیر حد متوسط، ۱۷/۹٪ بسیار فقیر و ۱۴/۶٪ در حد متوسط بوده است. لی (۲۰۱۶) با استفاده از شاخص‌های ذهنی به ارزیابی کیفیت زندگی

بلندمدت با افزایش کیفیت زندگی زوجی سطح استرس مالی روندی کاهنده دارد، به طوری که با افزایش کیفیت زندگی، استرس مالی از بین می‌رود. بایسیدن و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی مدیریت مالی و کیفیت زندگی زوجی پرداختند. آنان در ابتدا با بررسی شش زوج که در اولین ازدواج بودند و دارای حداکثر یک فرزند ۱۸ سال یا کوچکتر بودند، به تبیین مفهوم مدیریت مالی زوج‌ها پرداختند. آنان با ایجاد چارچوبی برای مدیریت مالی بهینه نشان دادند که کیفیت زندگی تحت تأثیر وجود مشاوران مالی و مالی تراپیست‌ها قرار می‌گیرد. آنان بیان کردند که مالی تراپیست‌ها می‌توانند با ایجاد چارچوبی برای استرس مالی، روابط مالی را تحت تأثیر قرار دهند. رس و کوامبز (۲۰۱۸) به بررسی اثر آسیب‌های روانی بر عملکرد مالی پرداختند. آنان نشان دادند که آسیب‌های روانی اثر بااهمیتی بر فرآیند مدیریت مالی دارند. از دیدگاه آنان، آسیب‌ها و پریشانی مالی به هم پیوسته هستند و اثر معناداری بر شناسایی، رفتار، عواطف و جنبه‌های روابط بر زندگی دارد. چنگ و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی استرس و سطح کیفیت زندگی در زنان فعال در کشور تایوان پرداختند. آنان با استفاده از ابزار پرسشنامه و جمع‌آوری ۱۲۶ پرسشنامه نشان دادند که استرس زنان مذکور دو عامل اصلی استرس ناشی از باروری و استرس مالی را پوشش می‌دهد و نگرانی‌های اجتماعی و استرس متحمل شده از طرف جامعه را مهمترین شاخص‌های کاهنده کیفیت زندگی در نظر گرفتند. همچنین نتایج آنان نشان داد که زنانی که باروری را تجربه نکرده‌اند، مهمترین استرس آنها مربوط به باروری بوده است که مهمترین عامل کاهنده استرس مذکور حمایت اجتماعی از طرف خانواده‌ها است. بنجامین و همکاران (۲۰۱۷) به بررسی محدودیت مالی، سلامتی و کیفیت زندگی پرداختند. نتایج آنان با استفاده از رگرسیون خطی چندمتغیره و بررسی همبستگی نشان داد که استقراض پول و فشار مالی به طور بااهمیتی سلامتی را به مخاطره می‌اندازد که در نهایت موجب کاهش کیفیت زندگی می‌شود.

قرار می‌دهد و استرس روانی اثر بااهمیت‌تری نسبت به استرس فیزیکی بر اشخاص مورد بررسی متحمل کرده است. هلنوسکی و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی محدودیت مالی و کیفیت زندگی در بین افراد بهبود یافته از سرطان تیروئید پرداختند. نتایج آنان نشان داد که محدودیت مالی ناتوانی در تغییر شغل را به همراه دارد و افراد ناتوان مالی نمی‌توانند به شغل دلخواه خود فکر کنند. همچنین نتایج آنان نشان داد که افراد بهبود یافته نسبت به افراد سالم اضطراب بیشتری دارند که این موضوع کیفیت زندگی آنان را کاهش می‌دهد. پری و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی فشار مالی و کیفیت زندگی زنان پرداختند. نتایج آنان با استفاده از ابزار پرسشنامه نشان داد که ۳۷٫۵ درصد افراد مورد بررسی محدودیت مالی را تجربه کرده‌اند که در زمان تجربه کیفیت زندگی پایین‌تری داشته‌اند و فشار مالی افسردگی و اضطراب را برای آنها در پی داشته است که در نهایت منجر به کاهش کیفیت زندگی شده است.

موس و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی اثر ویژگی‌های شخصی ناموفق بر رفتار مالی ناموفق پرداختند. آنان با بررسی ۱۵۱۶ نفر با میانگین سنی ۵۰ سال به بررسی اثر بی‌ثباتی عاطفی بر رفتار مالی پرداختند. نتایج آنان نشان داد که بی‌ثباتی عاطفی عملکرد و ثبات مالی را زیر سوال می‌برد. جینفرا و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی خیانت مالی در روابط زوج‌ها پرداختند. آنان با بررسی ۴۱۴ نفر و در نظر گرفتن شاخص‌های متعددی برای بررسی خیانت مالی نتیجه گرفتند که ۲۷ درصد پاسخ‌دهندگان عملکرد مالی خود را از شریک زندگی خود مخفی نگه می‌دارند. آنان نشان دادند که رضایت زندگی در زوج‌هایی که دارای راز مخفی در عملکرد مالی خود هستند نسبت به سایر زوج‌ها کمتر است و این میزان از لحاظ آماری معنی‌دار است. کلی و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی استرس مالی و کیفیت زندگی زناشویی پرداختند. آنان با استفاده از اطلاعات ۳۷۳ زوج نشان دادند که استرس مالی هر کدام از شرکای زندگی موجب کاهش کیفیت زندگی زناشویی می‌گردد. آنان همچنین نشان دادند در

(۱۳۹۴) به بررسی ارتباط عوامل استرس‌زای روانی-اجتماعی کار، ساختار سازمانی و رضایت شغلی کارکنان بانک پرداختند. نتایج آنان نشان داد که استرس شغلی ۵۷ درصد از اعضای نمونه و وضعیت رضایت شغلی ۳۹ درصد آنان در سطحی متوسط قرار دارد و ساختار ۶۹ درصد شعب تا حدی خشک بوده است. همچنین نتایج آنان نشان داد بین استرس شغلی و ابعاد ساختار سازمانی همبستگی مثبت معنی‌داری وجود دارد. نتایج آنان همچنین نشان داد که بین ساختار سازمانی و رضایت شغلی در سطح خطای ۵ درصد همبستگی مثبت معنی‌داری وجود دارد.

بررسی پژوهش‌های پیشین در حوزه کیفیت زندگی نشان می‌دهد اغلب پژوهش‌های صورت گرفته، با رویکرد قیاسی انجام شده است. با توجه به مبانی نظری تحقیق و تحقیقات پیشین، چارچوب مفهومی برای بررسی ابعاد اقتصادی کیفیت زندگی به شرح زیر است: در سطح خرد، کیفیت زندگی تحت تأثیر ویژگی‌های فردی افراد قرار گرفته و بدون توجه به شاخص‌های جامعه تبیین می‌گردد. به بیان ساده‌تر، کیفیت زندگی صرفاً عاملی فردی بوده و در یک محیط یکسان، از فردی به فرد دیگر متفاوت است. بررسی بعد اقتصادی کیفیت زندگی از نگاه معیارهای فردی، اهمیت شاخص‌های متعدد از دید افراد مختلف را نمایان می‌سازد. به بیان دیگر، دو فرد در یک محیط کاملاً یکسان، دارای کیفیت زندگی متفاوتی هستند و این تفاوت در ذهن آنان جای دارد. در حالی که در بعد کلان کیفیت زندگی، شاخصه‌های فردی نادیده گرفته شده و شاخصه‌های اجتماعی تعیین‌کننده میزان کیفیت زندگی افراد هستند.

در تحقیقات پیشین، در دو جبهه متفاوت خرد و کلان به موضوع کیفیت زندگی پرداخته شده است. بنابراین در تحقیقات صورت گرفته محققان صرفاً جنبه‌ای از کیفیت زندگی را بررسی کرده‌اند و به دنبال ارائه مدل جامع و یکپارچه نبوده‌اند. همچنین لازم به ذکر است با توجه به فراهم نبودن شرایط حاکم بر زندگی باکیفیت در کشور ما و نبود زیرساخت‌های

هیمل و همکاران (۲۰۱۷) به بررسی اثر پول، سکس و استرس بر روی بی‌ثباتی زندگی زناشویی پرداختند. آنان ابتدا انتظارات و استرس‌های مالی و سکسی (عدم رضایت مالی و عدم رضایت سکسی در زندگی زناشویی) را تبیین کردند. آنان با بررسی ۳۰۱ زوج نشان دادند که استرس مالی موجب نارضایتی مالی و نارضایتی در سکس می‌شود. نتایج آنان همچنین نشان داد که نارضایتی مالی و نارضایتی در سکس ثبات زندگی زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در نهایت آنان بیان کردند که مالی تراپیست‌ها باید مواردی همچون استرس مالی، تضاد در نحوه انجام شغل، ناکافی بودن درآمد و تضاد در میزان فراوانی سکس را به عنوان عوامل مؤثر بر جدایی و طلاق مورد بررسی قرار دهند.

جعفری و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی رابطه استرس شغلی، کیفیت زندگی کاری و تمایل به ترک شغل در پرستاران بیمارستان‌های دولتی و خصوصی شهر گیلان پرداختند. نتایج آنان با بررسی ۲۷۴ نفر پرستار شاغل در بیمارستان‌های دولتی و خصوصی نشان داد که بین زندگی کاری و استرس شغلی با تمایل به ترک شغل همبستگی معناداری وجود دارد. همچنین نتایج آنان نشان داد به منظور ماندگاری نیروی کار مجرب لازم است مدیران استراتژی‌های مناسبی را برای افزایش کیفیت زندگی کاری و کاهش استرس شغلی به کار گیرند. نصیری‌زین‌قبائی و همکاران (۱۳۹۵) به بررسی کیفیت زندگی و ارتباط آن با استرس شغلی در پرستاران شاغل در بیمارستان‌های شهر ساری پرداختند. نتایج آنان نشان داد که افزایش استرس شغلی پرستاران بر برخی از ابعاد کیفیت زندگی آنان تأثیر منفی می‌گذارد، لذا مدیران پرستاری باید با برقراری ارتباط صحیح با پرستاران و حمایت آنان در جهت کاهش نیازهای فیزیکی، فشارهای روان‌شناختی و مشارکت کارکنان در تصمیم‌گیری‌ها در جهت کاهش استرس شغلی عمل نمایند که متعاقباً سبب افزایش کیفیت کاری و کیفیت زندگی پرستاران می‌گردد. چهاردولی و همکاران

را در بر می‌گیرد؟
 ۲) بعد اقتصادی کیفیت زندگی چه تأثیری بر
 استرس مالی فعالان بازار سرمایه دارد؟

۴- روش‌شناسی پژوهش

روش‌شناسی این پژوهش از نوع آمیخته و در دو بعد کیفی و کمی قابل تبیین است. در مرحله اول، مؤلفه‌ها و شاخص‌های اثرگذار بر بعد اقتصادی کیفیت زندگی با استفاده از روش نظریه‌پردازی زمینه‌بنیان از طریق مصاحبه شناسایی می‌گردد. در نظریه‌پردازی زمینه‌بنیان الگوی جمع‌آوری داده‌ها متفاوت است و فعالیت‌های جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها به صورت هم-زمان صورت می‌گیرد. بنابراین مصاحبه روش مناسبی برای جمع‌آوری داده‌ها است. از لحاظ مکانی، این پژوهش در شهر تهران انجام شده و از لحاظ زمانی در سال ۱۳۹۹ صورت پذیرفته است. جامعه آماری در بخش کیفی پژوهش از صاحب‌نظران و خبرگان حوزه اقتصاد، روانشناسی، حسابداری و مدیریت مالی تشکیل می‌شود. این افراد عمدتاً اساتید دانشگاهی و اعضای هیأت علمی بوده‌اند. از روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی یا زنجیره‌ای برای انجام مصاحبه استفاده شد. در میان گروه‌ها صفت مشخصه مشترک دارا بودن مدرک تحصیلی دکتری بوده است. در مجموع پس از انجام ۳۰ مصاحبه داده‌های گردآوری شده به نقطه اشباع رسیده و نیازی به انجام مصاحبه‌های جدید نبوده است؛ ولی برای کسب اطمینان بیشتر، مصاحبه تا ۳۵ نفر ادامه یافت. جدول ۱ مشخصات کلی مصاحبه-شوندگان را نشان می‌دهد.

در بخش کمی پژوهش، داده‌ها به صورت پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه طراحی شده توسط پژوهشگر، که برگرفته از مدل پارادایمی بعد اقتصادی کیفیت زندگی (نتیجه بخش کیفی پژوهش) است، جمع‌آوری می‌شود و اثر ابعاد اقتصادی کیفیت زندگی بر استرس مالی مورد سنجش آماری قرار می‌گیرد. لذا پرسشنامه مذکور با ترکیب شاخص‌های مربوط به ابعاد

اساسی در این زمینه، انجام پژوهشی جامع در این زمینه لازم و ضروری بوده و می‌تواند دیدگاهی دقیق‌تر از کیفیت زندگی را ارائه دهد. در بررسی کیفیت زندگی، ابعاد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تأثیرگذار هستند؛ ولی هدف اصلی این پژوهش تبیین بعد اقتصادی کیفیت زندگی است. از طرف دیگر، ارزش‌های سطح خرد بعد اقتصادی کیفیت زندگی از ارزش‌های سطح کلان اقتصادی و شاخص‌های اقتصادی تأثیرپذیرند. بر این اساس، صرف وجود دیدگاهی بهینه در رابطه با سطح فردی بعد اقتصادی کیفیت زندگی و بدون توجه به ابعاد اقتصاد کلان و وضعیت اقتصادی جامعه، نمی‌تواند مفهوم کیفیت زندگی را به طور دقیق منعکس نماید. علاوه بر آن، بررسی شاخص‌های سطح فردی با رویکردهای آماری رگرسیونی و پرسشنامه‌ای قابل بررسی نیست؛ چرا که چارچوب کیفیت زندگی از دیدگاه هر فرد متفاوت است و بهترین رویکرد برای بررسی این موضوع نظریه-پردازی زمینه‌بنیان^۶ (مصاحبه و مقوله‌سازی از مصاحبه‌ها تا مرحله اشباع) است. در رابطه با کیفیت زندگی و استرس مالی به صورت جداگانه تحقیقات متعددی در داخل و خارج کشور انجام شده است. اما تحقیقی که در ابتدا به دنبال تدوین مدل جامع بعد اقتصادی کیفیت زندگی و رابطه آن با استرس مالی باشد، تاکنون صورت پذیرفته است.

۳- سوالات پژوهش

با توجه به اینکه هدف اصلی پژوهش در دو مرحله مورد بررسی قرار می‌گیرد. پژوهشگر در مرحله اول به دنبال این موضوع است که مدل جامع ابعاد اقتصادی کیفیت زندگی چیست؟ و در مرحله دوم تأثیر ابعاد مدل اقتصادی کیفیت زندگی بر استرس مالی مدنظر پژوهشگر قرار دارد. به دلیل بهره‌گیری از نظریه‌پردازی زمینه‌بنیان، در مرحله دوم پرسش‌های این پژوهش حول اجزای مدل پارادایمی مطرح می‌گردد. بر این اساس سوالات به شرح زیر طرح می‌شود:

۱) کیفیت زندگی از دیدگاه اقتصادی چه عواملی

اقتصادی کیفیت زندگی و شاخص‌های استرس مالی در بازار سرمایه تدوین شده است.

جدول ۱: مشخصات کلی مصاحبه‌شوندگان

رشته تحصیلی	اقتصاد	روانشناسی	حسابداری	مدیریت مالی
تعداد	۹	۸	۱۱	۷
عضویت در هیأت علمی دانشگاه	عضو هیأت علمی		غیر	
تعداد	۱۲		۲۳	
گروه سنی	کمتر از ۳۵	بین ۳۵ تا ۴۵	بین ۴۵ تا ۶۰	بیشتر از ۶۰
تعداد	۳	۱۲	۱۸	۲
جنسیت	مرد		زن	
تعداد	۱۳		۲۲	

شده است. پایایی به گستره تکرارپذیری یافته‌های پژوهش اشاره دارد. یکی از راه‌های نشان دادن پایایی مطالعه فرآیند پژوهش است. یافته‌ها زمانی پایایی دارند که محقق دیگر بتواند مسیر تصمیم بکار گرفته توسط محقق در طول مصاحبه را با روشنی و وضوح پیگیری کند و سازگاری مطالعه را نشان دهد. بنابراین محقق پایایی داده‌ها را از طریق نشان دادن مسیر تصمیمات خود بررسی و نشان می‌دهد.

در بخش کمی پژوهش، پرسشنامه اولیه ابتدا بین صاحب‌نظران و خبرگان توزیع شد و پس از اصلاح و رفع ایرادات و اضافه نمودن مواردی از دیدگاه خبرگان، در نهایت به تأیید آن‌ها رسید. آزمون روایی محتوایی پرسشنامه با قضاوت متخصصان و خبرگان انجام پذیرفت که بر اساس نظر آن‌ها روایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. برای بررسی پایایی و آزمون ثبات نتایج اندازه‌گیری پرسشنامه از معیار آلفای کرونباخ استفاده شده است. ابتدا پرسشنامه در یک مطالعه مقدماتی بر روی ۳۵ نفر اجرا گردید و پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۰۰ محاسبه گردید. در واقع ضریب آلفای کرونباخ برای سنجش میزان هماهنگی درونی نگرش‌ها، قضاوت‌ها و معیارها در یک پرسشنامه به کار می‌رود. این روش یکی از روش‌های محاسبه پایایی پرسشنامه است. نتیجه این آزمون شرط اساسی برای تأیید پرسشنامه می‌باشد. نتیجه آزمون نشان می‌دهد که ضریب آلفای کرونباخ برابر ۸۰ درصد است و از آنجا که ضریب بالاتر از ۷۰ درصد بوده است، لذا مشخص می‌شود که پرسشنامه از پایایی کافی و مطلوب برخوردار است.

جامعه آماری مورد مطالعه، عبارت است از کلیه فعالان حاضر در بورس اوراق بهادار تهران. به منظور تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران با حجم نمونه نامعین استفاده شده که بر این اساس فرمول مذکور با در نظر گرفتن سطح خطای ۵ درصد، تعداد ۳۸۴ نفر شد. از این رو، با در نظر گرفتن پرسشنامه‌هایی که امکان برگشت آن‌ها وجود نداشته باشد، اقدام به تهیه پرسشنامه الکترونیکی و ارسال برای تعداد ۶۵۰ نفر از فعالان بورس شد و لذا از بین پرسشنامه‌های ارسالی، تعداد ۵۳۸ پرسشنامه (حدود ۸۳ درصد نمونه آماری) شرایط استفاده در تجزیه و تحلیل نهایی پژوهش را داشتند. داده‌های مبتنی بر پرسشنامه، به لحاظ بعد زمانی از نوع داده‌های مقطعی هستند و در سال ۱۳۹۹ جمع‌آوری گردید.

۴-۱- روایی و پایایی داده‌ها

روایی پاسخ به این سوال است که آیا چیزی که پژوهشگر در حال مشاهده و بررسی آن است، همان چیزی است که او در حال سنجیدن و اندازه‌گیری آن است؟ در بخش کیفی این پژوهش برای بررسی روایی، یافته‌های پژوهش را برای مشارکت‌کنندگان ارائه و متن نظریه توسط آنها مطالعه و دیدگاه‌های آنان اعمال

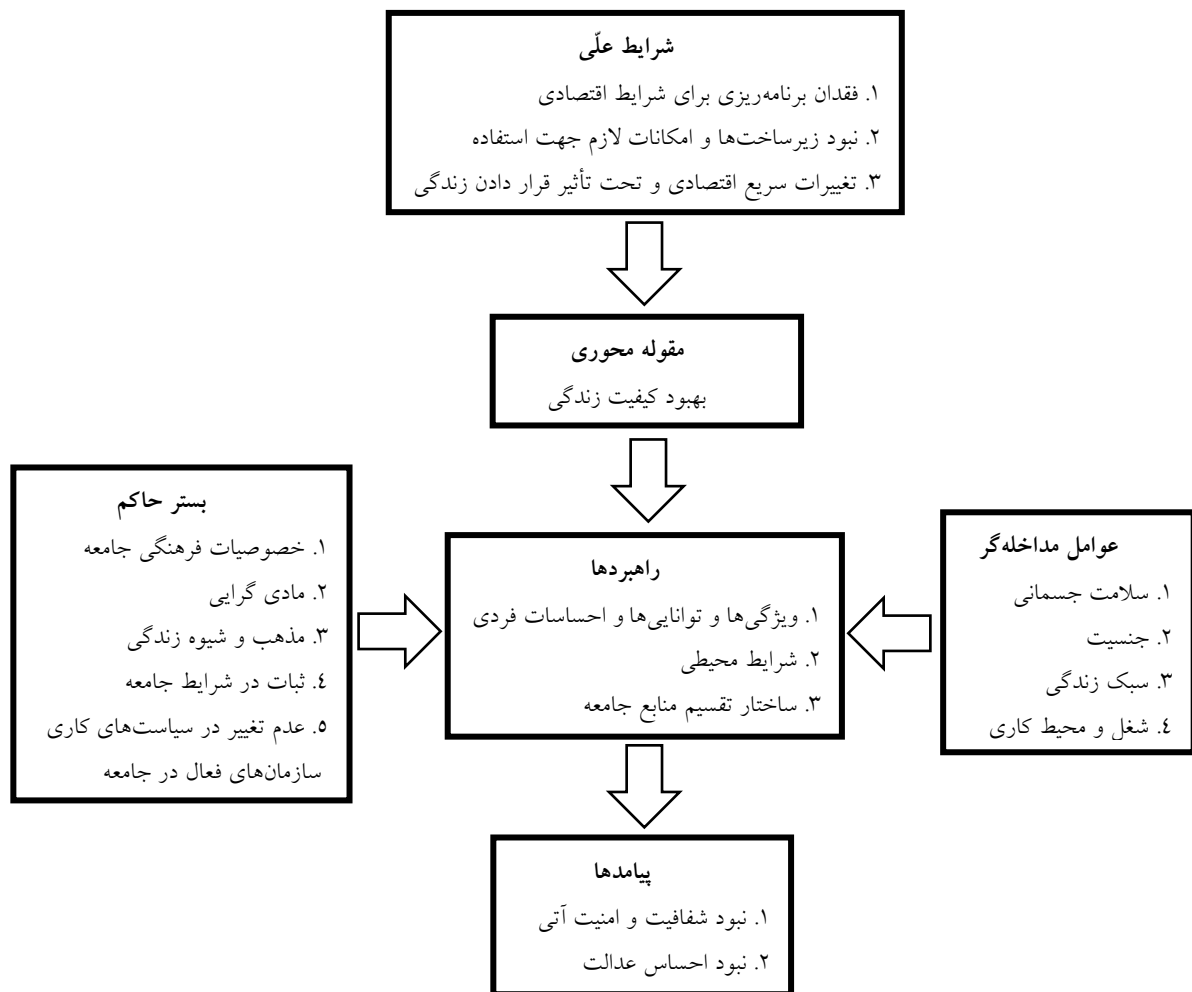
۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌های بخش کیفی

در این پژوهش جهت تحلیل داده‌های کیفی گردآوری شده از طریق مصاحبه، از روش نظریه‌پردازی زمینه‌بنیان استفاده می‌شود تا در نهایت تصویر عینی از نظریه خلق شده تولید شود. هدف این پژوهش نیز

همراه با کدگذاری باز و محوری انجام می شود. به طور خلاصه، رویهٔ تحلیل داده‌ها که به خلق مدل نظریه منجر می‌شود؛ شامل شرایط علی^{۱۰}، مقوله محوری، بستر حاکم^{۱۱}، عوامل مداخله‌گر^{۱۲}، راهبردها^{۱۳} و پیامدها^{۱۴} است که پدیدهٔ اصلی یعنی "بعد اقتصادی کیفیت زندگی" را تشریح می‌کند. نمودار ۱ مدل پارادایمی بعد اقتصادی کیفیت زندگی را نشان می‌دهد. این مدل ساز و کارهایی را بیان می‌کند که از طریق آن جامعه هدف نیازمندی‌های خود را تشخیص داده و با توجه به مؤلفه‌های به دست آمده درصد کسب موفقیت و پیشرفت برمی‌آید.

شناخت و درک تجارب حسابداران، اقتصاددانان، روانشناسان و مدیران مالی فعال در ایران در زمینه بعد اقتصادی کیفیت زندگی است. استراوس و کوربین (۱۹۹۸) معتقدند که نظریه‌پردازی زمینه‌بنیان نیازمند سوال‌هایی است که از انعطاف‌پذیری و آزادی لازم برای بررسی پدیده مورد نظر برخوردار باشد. بنابراین باید از مصاحبه ساختارنیافته در راستای کشف حقایق و جهت‌دهی به مصاحبه، با توجه به پیشرفت مصاحبه، استفاده نمود. مراحل کدگذاری در نظریه‌پردازی زمینه‌بنیان شامل: کدگذاری باز^۷، کدگذاری محوری^۸ و کدگذاری انتخابی^۹ است.

مراحل کدگذاری به شکل واضحی از یکدیگر مجزا نیستند و کدگذاری انتخابی از طریق فرایندی تعاملی

نمودار ۱: مدل پارادایمی بررسی وضعیت اقتصادی کیفیت زندگی (منبع: یافته‌های پژوهشگر)

۶- تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌های بخش

کمی

برای تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده ابتدا در سطح توصیفی با استفاده از شاخص‌های آماری به توصیف و تلخیص ویژگی‌های متغیرها پرداخته می‌شود. سپس جهت تحلیل ساختار از روش‌های تحلیل حداقل مربعات جزئی استفاده می‌گردد. در آمار تحلیلی این پژوهش به منظور ارزیابی مدل سنجش پژوهش از مقادیر ضریب قابلیت اطمینان ساختاری، ضریب قابلیت اطمینان شاخص، اعتبار همگرایی، اعتبار تشخیصی و تک بعدی بودن شاخص‌ها استفاده گردیده است. همچنین برای ارزیابی مدل ساختاری پژوهش از ضریب تعیین و همچنین آزمون ناپارامتری استون گیسر (Q2) برای سنجش قابلیت پیش بینی مدل استفاده شده است. در نهایت نیز به منظور ارزیابی برازش کلی مدل از آزمون GOF استفاده شد. همچنین از نرم‌افزارهای SPSS 24 و SmartPLS جهت تحلیل داده‌ها در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است.

۶-۱- فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های پژوهش حول اجزای مدل پارادایمی مطرح می‌گردد:

- فرضیه اول: میان کیفیت زندگی - راهبردها و استرس مالی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه دوم: میان کیفیت زندگی - شرایط علی و استرس مالی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه سوم: میان کیفیت زندگی - بستر حاکم و استرس مالی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه چهارم: میان کیفیت زندگی - پیامدها و استرس مالی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه پنجم: میان کیفیت زندگی - عوامل مداخله‌گر و استرس مالی رابطه معناداری وجود دارد.

۶-۲- متغیرهای پژوهش

متغیرهای مورد استفاده در پژوهش حاضر، به شرح جدول ۲ است.

جدول ۲: متغیرهای پژوهش

نوع متغیر	ابعاد	توضیح
مستقل (کیفیت زندگی)	راهبردها	این متغیر به کمک پرسشنامه سنجیده شده است: راهبردها ۷ سوال، شرایط علی ۴ سوال، بستر حاکم ۵ سوال، پیامدها ۲ سوال، عوامل مداخله‌گر ۸ سوال.
	شرایط علی	
	بستر حاکم	
	پیامدها	
وابسته	عوامل مداخله‌گر	شاخص اندازه‌گیری متغیر وابسته، ۱۸ سوال مطرح شده در پرسشنامه است.
	استرس مالی	

۶-۳- آمار توصیفی و استنباطی متغیرها

جدول ۳ آمار توصیفی مربوط به متغیرهای این پژوهش را نشان می‌دهد. نتایج ارزیابی نشانگر آن است که در بین معیارهای مورد استفاده در کیفیت زندگی بیشترین مقدار میانگین مربوط به شاخص‌های شرایط علی و راهبردها به میزان ۴/۲۶ و ۲/۸۷ است. همچنین، بیشترین و کمترین انحراف معیار در بین متغیرها به ترتیب مربوط به کیفیت زندگی - پیامدها و استرس مالی به میزان ۰/۷۴ و ۰/۴۰ است که نشانگر درک جامع مشارکت‌کنندگان از پرسش‌های مطرح شده است. با مشاهده متغیرهای جمعیت‌شناختی (جدول ۴)، ملاحظه می‌شود که افراد دارای مدرک کارشناسی با ۵۸ درصد، سابقه کمتر از ۵ سال در بازار سرمایه با ۷۵ درصد، افراد دارای سن کمتر از ۳۰ سال با ۴۴ درصد، افراد دارای ارزش روز دارایی‌های تحت مالکیت و ارزش پرتفوی کمتر از ۱۰۰۰ میلیون ریال در بازار سرمایه با ۴۱ و ۳۹ درصد، قشر مردان با ۸۲ درصد؛ بیشترین میزان مشارکت را در میان سایر گروه‌های مقایسه‌ای خود داشته‌اند. همچنین، مقدار ضریب آلفای کرونباخ عامل دیگری است که از آن برای ارزیابی قابلیت اطمینان (سازگاری) درونی مدل

سنجش استفاده می‌شود. مقدار این ضریب از ۰ تا ۱ متغیر است که مقادیر بالای ۰/۷ قابل پذیرش است و مقادیر کمتر از ۰/۶ به‌عنوان مقادیر نامطلوب ارزیابی می‌شود. مقادیر ضریب آلفای کرونیخ برای تمامی متغیرهای پژوهش با نمایش مقدار ۰/۷۹۲ مورد تأیید قرار گرفت.

جدول ۳: آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	میانه	انحراف معیار	بیشینه	کمینه	آلفای کرونیخ
استرس مالی	۳/۷۷	۳/۷۸	۰/۴۰	۵/۰۰	۱/۰۰	۰/۷۴۵
راهبردها	۲/۸۷	۲/۸۶	۰/۵۵	۵/۰۰	۱/۰۰	۰/۸۰۱
شرایط علی	۴/۲۶	۴/۵۰	۰/۷۳	۵/۰۰	۱/۰۰	۰/۷۱۲
بستر حاکم	۲/۱۷	۲/۲۰	۰/۵۶	۵/۰۰	۱/۰۰	۰/۷۱۶
پیامدها	۱/۵۰	۱/۰۰	۰/۷۴	۵/۰۰	۱/۰۰	۰/۷۶۷
عوامل مداخله‌گر	۱/۹۷	۲/۰۰	۰/۵۷	۵/۰۰	۱/۰۰	۰/۷۸۶

جدول ۴: توزیع فراوانی متغیرهای جمعیت‌شناختی

سن شرکت‌کنندگان	کمتر از ۳۰ سال	۳۰ تا ۴۰	۴۰ تا ۵۰	بیش از ۵۰	کل
تعداد	۲۳۹	۲۱۸	۶۷	۱۴	۵۳۸
درصد	۰/۴۴	۰/۴۱	۰/۱۲	۰/۰۳	۱/۰۰

تحصیلات	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دانشجوی دکتری	دکتری	کل
تعداد	۳۱۴	۱۶۷	۲۷	۳۰	۵۳۸
درصد	۰/۵۸	۰/۳۱	۰/۰۵	۰/۰۶	۱/۰۰

سابقه فعالیت در بازار سرمایه	کمتر از ۵ سال	بین ۵ الی ۱۰ سال	بین ۱۰ الی ۲۰ سال	بیش از ۲۰ سال	کل
تعداد	۴۰۵	۹۱	۲۵	۷	۵۳۸
درصد	۰/۷۵	۰/۱۷	۰/۰۵	۰/۰۱	۱/۰۰

ارزش روز دارایی‌های تحت مالکیت	کمتر از ۱۰۰۰ میلیون ریال	بین ۱۰۰۰ الی ۱۰۰۰۰ میلیون ریال	بین ۱۰۰۰۰ الی ۱۰۰۰۰۰ میلیون ریال	بیش از ۱۰۰۰۰۰۰ میلیون ریال	کل
تعداد	۳۲۲	۱۵۲	۸۳	۸۱	۵۳۸
درصد	۰/۴۱	۰/۲۸	۰/۱۵	۰/۱۶	۱/۰۰

ارزش پرتفوی در بازار سرمایه	کمتر از ۱۰۰۰ میلیون ریال	بین ۱۰۰۰ الی ۱۰۰۰۰ میلیون ریال	بین ۱۰۰۰۰ الی ۱۰۰۰۰۰ میلیون ریال	بیش از ۱۰۰۰۰۰۰ میلیون ریال	کل
تعداد	۲۰۹	۱۰۷	۱۳۱	۹۱	۵۳۸
درصد	۰/۳۹	۰/۲۰	۰/۲۴	۰/۱۷	۱/۰۰

وضعیت تأهل	مجرد	متاهل	کل
تعداد	۲۴۹	۲۸۹	۵۳۸
درصد	۰/۴۶	۰/۵۳	۱/۰۰

جنسیت	مرد	زن	کل
تعداد	۴۴۳	۹۵	۵۳۸
درصد	۰/۸۲	۰/۱۸	۱/۰۰

تحلیل عاملی مناسب است. همچنین نتایج آزمون بارتلت با سطح اطمینان ۹۹ درصد نشان دهنده کفایت حجم نمونه مدل است.

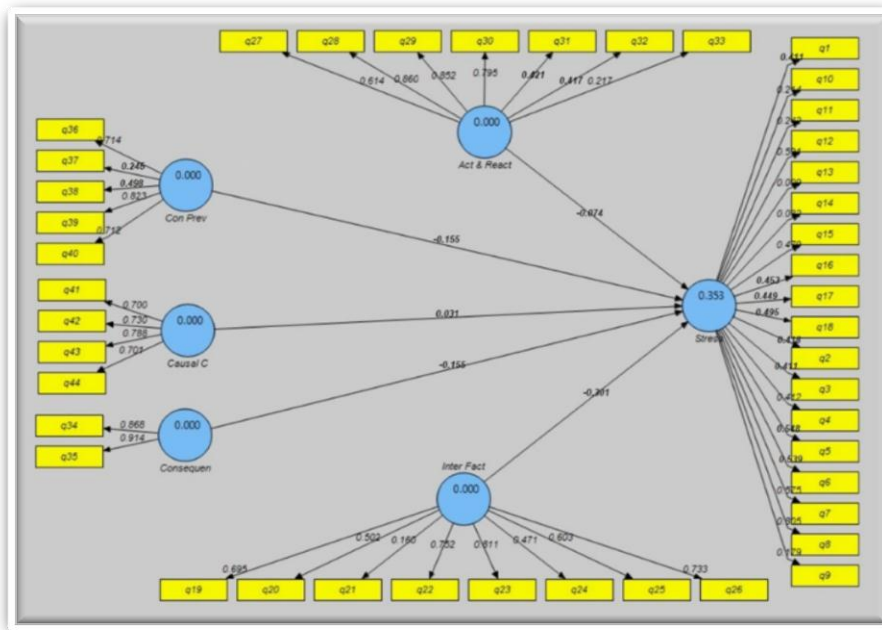
بررسی میزان مطلوبیت بارهای عاملی شاخص‌ها برای هر بعد: در تک بعدی بودن شاخص‌ها، هر شاخصی در مجموعه شاخص‌ها، باید با یک مقدار بار عاملی بزرگ، تنها به یک بعد یا متغیر نهفته، بارگذاری گردد. بار عاملی مقداری بین صفر و یک است. اگر بار عاملی کمتر از ۰/۴ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف‌نظر می‌شود. بارعاملی بین ۰/۴ تا ۰/۶ قابل قبول است و اگر بزرگتر از ۰/۶ باشد خیلی مطلوب است. همچنین مقدار بار عاملی کوچکتر از ۰/۴ کوچک محسوب شده و باید از مجموعه شاخص‌ها حذف گردد (گیفن و استراب، ۲۰۰۵).

برای تعیین کفایت حجم نمونه از آزمون کی ام او و بارتلت به شرح جدول ۵ بیان شده است.

جدول ۵: آزمون کی ام او و بارتلت

آزمون کی ام او	۰/۷۲۱
آزمون کای دو (کای اسکوئر)	۱۹۸/۹۴۵
درجه آزادی	۵۲۴
سطح معناداری	۰/۰۰۰

مقدار آزمون کی ام او همواره بین ۰ الی ۱ در نوسان است. در صورتی که آزمون کی ام او کمتر از ۰/۵ باشد، داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب نخواهد بود و اگر مقدار آن بین ۰/۵ الی ۰/۶۹ باشد، داده‌ها متوسط بوده و اگر مقدار این شاخص بزرگتر از ۰/۷ شود، همبستگی‌های موجود در میان داده‌ها برای

شکل ۱: مقادیر بارهای عاملی شاخص‌های هر بعد

مورد تأیید قرار نگرفتند. از این رو، پس از حذف شاخص‌های مذکور، مدل مدنظر ارائه شده در جدول ۶ مجدد مورد آزمون قرار گرفت و تمامی بارهای عاملی مورد تأیید قرار گرفتند.

با توجه به بارهای عاملی در شکل ۱، شاخص‌های ۱۰، ۱۱، ۱۳ و ۱۴ از بعد استرس مالی، شاخص ۲۱ از بعد کیفیت زندگی - عوامل مداخله‌گر، شاخص ۳۳ از بعد کیفیت زندگی - راهبردها و شاخص ۳۷ از بعد کیفیت زندگی - بستر حاکم از لحاظ بارهای عاملی

جدول ۶: مقادیر بارهای عاملی شاخص‌های مرتبط با هر بعد

بار عاملی	شاخص	بعد	بار عاملی	شاخص	بعد
۰/۸۱۰	۲۳	کیفیت زندگی - عوامل مداخله‌گر	۰/۶۱۶	۱	استرس مالی
۰/۴۶۷	۲۴		۰/۵۳۹	۲	
۰/۶۰۸	۲۵		۰/۵۸۸	۳	
۰/۷۳۱	۲۶		۰/۴۱۹	۴	
۰/۶۱۱	۲۷	کیفیت زندگی - راهبردها	۰/۵۵۶	۵	
۰/۸۶۷	۲۸		۰/۶۵۶	۶	
۰/۸۵۹	۲۹		۰/۵۷۹	۷	
۰/۸۰۰	۳۰		۰/۸۱۳	۸	
۰/۵۹۲	۳۱		-	۹	
۰/۶۷۹	۳۲		-	۱۰	
-	۳۳	کیفیت زندگی - پیامدها	-	۱۱	
۰/۸۶۷	۳۴		۰/۵۶۶	۱۲	
۰/۹۱۵	۳۵	کیفیت زندگی - بستر حاکم	-	۱۳	
۰/۷۱۹	۳۶		-	۱۴	
-	۳۷		۰/۴۹۱	۱۵	
۰/۵۰۱	۳۸		۰/۶۶۷	۱۶	
۰/۸۲۹	۳۹	کیفیت زندگی - شرایط علی	۰/۵۶۷	۱۷	
۰/۷۰۸	۴۰		۰/۴۰۶	۱۸	
۰/۷۰۸	۴۱	کیفیت زندگی - عوامل مداخله‌گر	۰/۶۹۶	۱۹	
۰/۷۲۷	۴۲		۰/۵۱۵	۲۰	
۰/۷۸۸	۴۳		-	۲۱	
۰/۶۹۴	۴۴		۰/۷۴۸	۲۲	

جدول ۷: مقادیر ضریب قابلیت اطمینان ساختاری و اعتبار همگرایی

اعتبار همگرایی	قابلیت اطمینان ساختاری	متغیر
0/629	۰/۷۹۰	کیفیت زندگی - راهبردها
0/633	۰/۸۲۰	کیفیت زندگی - شرایط علی
0/549	۰/۷۴۸	کیفیت زندگی - بستر حاکم
0/794	۰/۸۸۵	کیفیت زندگی - پیامدها
0/641	۰/۸۴۲	کیفیت زندگی - عوامل مداخله‌گر
0/564	۰/۷۵۶	استرس مالی

ضریب قابلیت اطمینان ساختاری برای هر کدام از متغیرها در جدول ۷ ارائه شده و ملاحظه می‌شود که این ضرایب برای تمامی ابعاد مورد بررسی بیش از ۰/۶ است. بنابراین مقادیر پذیرفته شده هستند و تأییدی بر قابلیت اطمینان (سازگاری) درونی مدل است.

مقدار ضریب قابلیت اطمینان ساختاری^{۱۵} (CR)، عاملی است که در ارزیابی قابلیت اطمینان (سازگاری) درونی مدل سنجش قابل استفاده است. مقدار این ضریب نیز، از ۰ تا ۱ متغیر است که مقادیر بزرگ‌تر از ۰/۷ قابل قبول است و مقادیر کمتر از ۰/۶ نامطلوب ارزیابی می‌شود (ورتز و همکاران ۱۹۷۴). مقادیر

بعد در مقایسه با شاخص‌های ابعاد دیگر دارای همبستگی بیشتری می‌باشند.

۴-۶- ضریب همبستگی (اعتبار تشخیصی) متغیرهای پژوهش

جدول ۸ همبستگی بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، بیشترین همبستگی‌ها میان متغیر وابسته (استرس مالی) و متغیر مستقل (کیفیت زندگی - عوامل مداخله‌گر، کیفیت زندگی - بستر حاکم و کیفیت زندگی - پیامدها) پژوهش به ترتیب با مقدار $0/549$ ، $0/498$ و $0/471$ است. همچنین، مقدار R^2 به دست آمده برای متغیر وابسته‌ی (استرس مالی) پژوهش نشان می‌دهد متغیرهای مستقل یا توضیح‌دهنده‌ی پژوهش (کیفیت زندگی - راهبردها، شرایط علی، بستر حاکم، پیامدها و عوامل مداخله‌گر) می‌تواند $34/9$ درصد از تغییرات متغیر وابسته یاد شده را پیش‌بینی نمایند.

اعتبار همگرایی، همبستگی زیاد شاخص‌های یک بعد را در مقایسه با همبستگی شاخص‌های ابعاد دیگر نشان می‌دهد که در مدل سنجش می‌بایست مورد ارزیابی قرار بگیرد. به منظور ارزیابی اعتبار همگرایی از میانگین واریانس شرح داده شده^{۱۶} (AVE) استفاده می‌شود. فروئل و لاکر (۱۹۸۱) معیار AVE (میانگین واریانس استخراج شده) را برای سنجش روایی همگرا معرفی کرده و اظهار داشتند که در مورد AVE مقادیر بالای $0/5$ پذیرفته شده است. همچنین مگنر و همکاران (۱۹۹۶) مقدار $0/4$ به بالا را برای AVE کافی دانسته‌اند. در حقیقت این شاخص نشان می‌دهد که یک متغیر پنهان تا چه حد قادر است واریانس شاخص‌های خود را به طور متوسط توضیح دهد. مقادیر میانگین واریانس شرح داده شده برای هر کدام از شاخص‌ها به شرح جدول ۷ ارائه شده و ملاحظه می‌شود که این ضرایب برای تمامی ابعاد مورد بررسی بیش از $0/5$ است. بنابراین مقادیر پذیرفته شده می‌باشند و لذا اعتبار همگرایی مدل پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر در مدل پژوهش حاضر شاخص‌های هر

جدول ۸: ضریب همبستگی (اعتبار تشخیصی)

متغیر	کیفیت زندگی - راهبردها	کیفیت زندگی - شرایط علی	کیفیت زندگی - بستر حاکم	کیفیت زندگی - پیامدها	کیفیت زندگی - عوامل مداخله‌گر	استرس مالی	R^2
کیفیت زندگی - راهبردها	$0/793$						-
کیفیت زندگی - شرایط علی	$-0/306$	$0/796$					-
کیفیت زندگی - بستر حاکم	$0/536$	$-0/297$	$0/741$				-
کیفیت زندگی - پیامدها	$0/450$	$-0/373$	$0/609$	$0/891$			-
کیفیت زندگی - عوامل مداخله‌گر	$0/511$	$-0/257$	$0/688$	$0/605$	$0/801$		-
استرس مالی	$-0/385$	$0/219$	$-0/498$	$-0/471$	$-0/549$	$0/751$	$0/349$

مالی (ضریب $-0/075$ و آماره $t 2/505$) است. فرضیه دوم نشان‌دهنده رابطه مثبت و معنادار میان کیفیت زندگی - شرایط علی و استرس مالی (ضریب $0/024$ و آماره $t 2/484$) است. فرضیه سوم بازگوکننده رابطه منفی و معنادار میان کیفیت زندگی - بستر حاکم و

۵-۶- آزمون فرضیه‌ها و ضرایب مربوط به مدل ساختاری

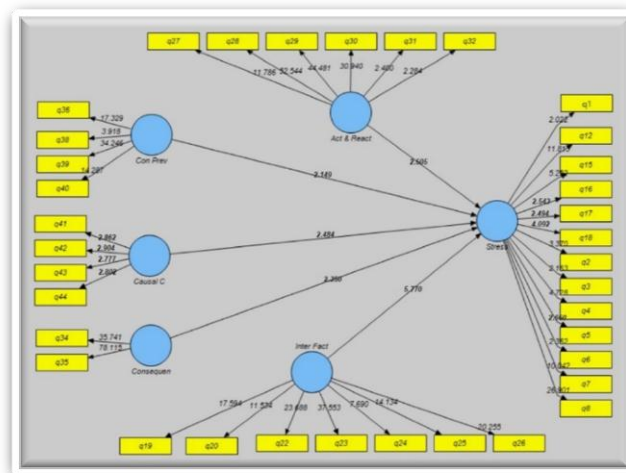
با توجه به شکل ۲ (مدل نهایی پژوهش) و جدول ۹ به تفکیک، برای فرضیه اول بیانگر رابطه منفی و معنادار میان کیفیت زندگی - راهبردها و استرس

سطح کیفیت زندگی در زمینه‌های راهبردها، بستر حاکم، پیامدها و عوامل مداخله‌گر در میان فعالان بازار سرمایه، میزان استرس مالی در بین آنان کاهش خواهد یافت و بالعکس. همچنین، بر مبنای فرضیه دوم، مشاهده شد که با افزایش کیفیت زندگی، شاخص شرایط علی در میان فعالان بازار سرمایه، میزان استرس مالی در بین آنان افزایش خواهد یافت و بالعکس.

استرس مالی (ضریب ۰/۱۴۱- و آماره t ۲/۱۴۸-) است. فرضیه چهارم بیانگر رابطه منفی و معنادار میان کیفیت زندگی - پیامدها و استرس مالی (ضریب ۰/۱۵۰- و آماره t ۲/۳۴۹-) است. فرضیه پنجم نشان‌دهنده رابطه منفی و معنادار میان کیفیت زندگی - عوامل مداخله‌گر و استرس مالی (ضریب ۰/۳۱۶- و آماره t ۵/۷۶۹-) است. از این رو، این امر بدان معناست که در فرضیه‌های اول، سوم، چهارم و پنجم با افزایش

جدول ۹: خلاصه نتایج آزمون مدل پژوهش

فرضیه‌ها	ضریب مسیر	آماره t	نتیجه	فرضیه مربوطه
کیفیت زندگی - راهبردها و استرس مالی	-۰/۰۷۵	-۲/۵۰۵*	پذیرش	فرضیه اول
کیفیت زندگی - شرایط علی و استرس مالی	۰/۰۲۴	۲/۴۸۴*	پذیرش	فرضیه دوم
کیفیت زندگی - بستر حاکم و استرس مالی	-۰/۱۴۱	-۲/۱۴۸*	پذیرش	فرضیه سوم
کیفیت زندگی - پیامدها و استرس مالی	-۰/۱۵۰	-۲/۳۴۹*	پذیرش	فرضیه چهارم
کیفیت زندگی - عوامل مداخله‌گر و استرس مالی	-۰/۳۱۶	-۵/۷۶۹**	پذیرش	فرضیه پنجم
GOF		۰/۴۷۱		
معناداری در سطح ۵ درصد		** معناداری در سطح ۱ درصد		

شکل ۲: مدل ساختاری (تحلیل مسیر)

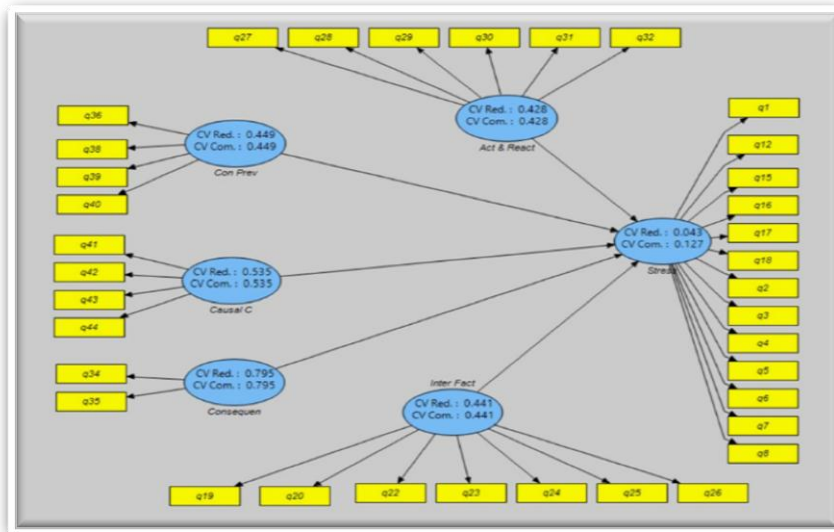
مربوط به بخش کلی معادلات ساختاری است. این معیار که با GOF نشان داده می‌شود، عددی بین صفر تا یک است و هر چقدر به یک نزدیک‌تر باشد، حکایت از برازش کلی بالاتر مدل دارد. آماره GOF برای مدل مورد استفاده با مقدار ۰/۴۷۱ گویای برازش مناسب مدل کلی پژوهش است. همچنین، بر اساس آماره

۶-۶- بررسی میزان نکویی برازش الگو کلی پژوهش

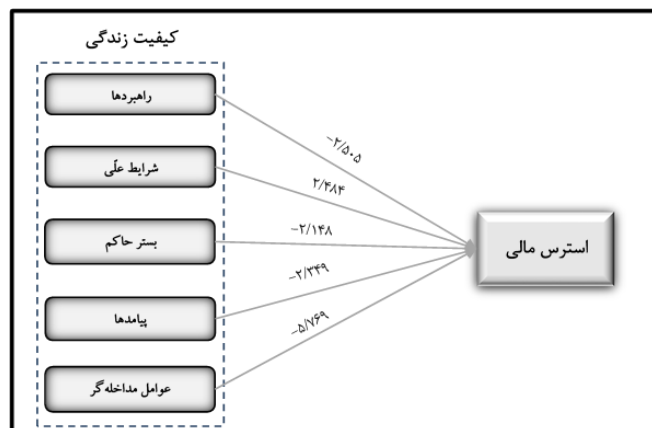
در این راستا، بعد از محاسبه همه معیارهای برازش مدل‌های اندازه‌گیری و مدل ساختاری تحقیق، می‌بایست برازش کلی مدل محاسبه شود. معیار GOF

پس از ارزیابی مدل سنجش و مدل ساختاری پژوهش حاضر و آزمون مسیرهای موجود در مدل اولیه، با توجه به مقادیر ضرایب مسیر بین متغیرها و سطح معنی‌داری آن‌ها، الگوی نهایی مدل برای در شکل ۴ ارائه شده است.

CV-Red و CV-Com در شکل ۳، که به ترتیب، بیانگر شاخص بررسی اعتبار حشو (افزونگی) و شاخص بررسی اعتبار اشتراک (روایی متقاطع) است، با نمایش اعداد مثبت برای تمامی رابطه‌ها، نشانگر کیفیت مناسب الگوی ساختاری (Q2) برای تمامی مسیرهای پژوهش نیز است.

شکل ۳: آماره Q2

شکل ۴: مدل نهایی پژوهش

آن‌ها در ارتباط است. در بررسی کیفیت زندگی دو رویکرد عاملیتی و ساختاری مطرح می‌گردد. در رویکرد عاملیتی فرد در مرکز توجه قرار می‌گیرد و بدون توجه به امکانات و ساختار پیرامون، قابلیت‌ها و

۷- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

کیفیت زندگی را می‌توان میزان برآورده شدن نیازهای روانی و مادی افراد در نظر گرفت. برآورده شدن نیازهای روانی و مادی افراد با امکانات زندگی

با افزایش سطح کیفیت زندگی در زمینه بستر حاکم (بالا رفتن سطح فرهنگ اجتماعی افراد در جامعه، بهبود رفاه و آسایش در زندگی، انسانیت و سبک زندگی، ثبات و امنیت در جامعه، بالا رفتن سطح اشتغال و کاهش نرخ بیکاری و افزایش رفاه کارمندان و مزایای آنان) در میان فعالان بازار سرمایه، میزان استرس مالی در بین آنان کاهش خواهد یافت و بالعکس.

• فرضیه چهارم: میان کیفیت زندگی - پیامدها و استرس مالی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

با افزایش سطح کیفیت زندگی در زمینه پیامدها (امنیت اقتصادی برای دستیابی به توسعه اقتصادی و ارتقای سطح رفاه اجتماعی، افزایش سطح اعتماد فردی و احساس وجود عدالت اجتماعی) در میان فعالان بازار سرمایه، میزان استرس مالی در بین آنان کاهش خواهد یافت و بالعکس.

• فرضیه پنجم: میان کیفیت زندگی - عوامل مداخله‌گر و استرس مالی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

با افزایش سطح کیفیت زندگی در زمینه عوامل مداخله‌گر (تندرستی و سلامتی، عدم توجه به جنسیت افراد و برابری حقوق زنان و مردان، سبک زندگی و تعریف کیفیت زندگی در سطح پایین‌تر و لذت بردن از داشته‌ها، رضایت خاطر از شغل و محیط کاری) در میان فعالان بازار سرمایه، میزان استرس مالی در بین آنان کاهش خواهد یافت و بالعکس.

یکی از دستاوردهای مهم این پژوهش آن است که مواردی را که بر اساس نظرات خبرگان در خلال مصاحبه‌های انجام گرفته با ایشان، موجب نارسایی در نتایج این پژوهش شده است نیز شناسایی و معرفی گردیدند:

✓ در زمینه تأثیر شرایط اقتصادی بر کیفیت زندگی آموزش کافی از طریق دانشگاه‌ها انجام نشده است.

✓ شاخص‌های اقتصادی کیفیت زندگی از دید افراد تصمیم‌گیرنده با دیدگاه مردم فعال در

توانایی‌های فرد مورد بررسی قرار می‌گیرد. این رویکرد در وضعیتی ساده‌تر بیان می‌کند که کیفیت زندگی به وضعیت جامعه ارتباطی ندارد و افراد صرفاً با توجه به توانایی‌های خود تعیین‌کننده میزان کیفیت زندگی هستند. در رویکرد ساختاری کیفیت زندگی تحت تأثیر ویژگی‌های جامعه قرار می‌دهد. این رویکرد بررسی کیفیت زندگی تعریفی جامع از کیفیت زندگی ارائه می‌دهد و جامعه را به عنوان یک کلیت می‌بیند. وجود تعریفی جامع از کیفیت زندگی و بیان عوامل آن، تصمیم‌گیران جامعه را به تفکر در زمینه فراهم ساختن شرایط مطلوب زندگی برای افراد جامعه ترغیب می‌کند. در پژوهش حاضر فرضیه‌های پژوهش حول اجزای مدل پارادایمی مطرح و مورد آزمون قرار گرفت:

• فرضیه اول: میان کیفیت زندگی - کنش‌ها و واکنش‌ها و استرس مالی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

با افزایش سطح کیفیت زندگی در زمینه کنش‌ها و واکنش‌ها (افزایش ویژگی‌ها و توانایی‌های فردی همچون میزان درآمد، تحصیلات، استقلال در تصمیم‌گیری‌ها و قدرت کنترل احساسات فردی، بالا رفتن کیفیت شاخص‌های محیطی در محل سکونت و ساختار تقسیم عادلانه منابع به افراد جامعه) در میان فعالان بازار سرمایه، میزان استرس مالی در بین آنان کاهش خواهد یافت و بالعکس.

• فرضیه دوم: میان کیفیت زندگی - شرایط علی و استرس مالی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

با کاهش پارامترهای کیفیت زندگی، شاخص شرایط علی (داشتن هدف، اولویت‌بندی و برنامه‌ریزی - های صحیح اقتصادی، فراهم بودن شرایط مطلوب زندگی، وجود ثبات اقتصادی در جامعه و کنترل تورم و حفظ ارزش پول ملی) در میان فعالان بازار سرمایه، میزان استرس مالی در بین آنان کاهش خواهد یافت و بالعکس.

• فرضیه سوم: میان کیفیت زندگی - بستر حاکم و استرس مالی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

با کیفیت زندگی را بررسی کرده و با عدم تمرکز بر برخی از نیازهای لوکس خود، کیفیت زندگی را در سطح پایین‌تری تعریف نمایند.

تغییر در نحوه نگرش افراد به مسائل مالی در سلامت روانی آنان تأثیر به‌سزایی دارد. باید به متخصصان مالی یادآور شد درست است که ورود به حوزه‌های جدید با عدم قطعیت‌های بسیاری روبه‌رو است، و بررسی و پژوهش درباره نحوه ورود مباحث مالی به روان‌شناسی نیازمند تحقیقات گسترده مالی است؛ ولی تلاش در این حوزه نوظهور بی‌تردید دستاوردهای پرثمری به همراه خواهد داشت. برخی افراد هنوز امور مالی خود را به عنوان یک موضوع ممنوع و شخصی می‌دانند که باید از آن محافظت کنند. در فرآیند پیچیده تلفیق سلامت روانی و موضوعات مالی، متخصصان مالی باید این اعتماد را با افراد ایجاد کنند.

۷-۱- پیشنهادهای پژوهش‌های آتی

- با توجه به متفاوت بودن رویکرد تحقیق و استفاده اولیه از رویکرد مصاحبه در اجرای پژوهش، می‌توان با استفاده از رویکرد فازی و رگرسیون نیز انجام چنین تحقیقاتی را مدنظر قرار داد. لذا پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی ابعاد اقتصادی کیفیت زندگی از رویکردهای مختلف به صورت جداگانه بررسی و تحلیل شود.
- با توجه به شرایط زندگی متفاوت در شهرهای دیگر، پیشنهاد می‌شود تحقیقات آتی در شهرهای با جمعیت کمتر نیز مورد بررسی و تفاوت آن با پژوهش حاضر مورد تفسیر و نتیجه‌گیری قرار گیرد.
- می‌توان بخش کمی پژوهش حاضر در جوامع آماری متفاوتی مورد بررسی قرار داد و به نتایج متفاوتی رسید و یا حتی پرسشنامه را در سطح کلان توزیع کرد و جامعه آماری پژوهش را افراد مقیم کشور ایران در نظر گرفت. نتایج این پژوهش

جامعه هم‌راستا و منطبق نیست و سیاست‌های کلان به دنبال بهبود ابعاد اقتصادی کیفیت زندگی نیست.

✓ پایین بودن اطلاعات کافی افراد در رابطه با حقوق شهروندی و توانایی دفاع از حقوق خود در مقابل سایر اشخاص عاملی کاهنده کیفیت زندگی است.

✓ فرهنگ مناسبی در رابطه با تأثیر شرایط اقتصادی بر کیفیت زندگی وجود ندارد و افراد با شرایط اقتصادی مطلوب به دنبال بهبود شاخص‌هایی در زندگی خود هستند که لزوماً منجر به بهبود کیفیت زندگی در سطح وسیع نمی‌گردد، به بیان ساده‌تر اولویت‌گذاری در انجام هزینه در راستای بهبود اقتصادی کیفیت زندگی توسط افراد جامعه به درستی انجام نمی‌گیرد.

یکی از ابعاد "بستر حاکم" برای بهبود ابعاد اقتصادی شرایط زندگی، ثبات در شرایط جامعه است و تا زمانی که این ثبات فراهم نشود، کماکان افراد یک جامعه از دیدگاه اقتصادی با تنش مواجه هستند، لذا دولت به عنوان مجری و خدمت‌گذار در جامعه بایستی شرایط ثبات را برای بهبود کیفیت زندگی و کاهش استرس مالی فراهم آورد.

یکی از ابعاد "راهبردها" در مدل ابعاد اقتصادی کیفیت زندگی، ویژگی‌ها و توانایی‌ها و احساسات فردی افراد بود. به بیان ساده‌تر، کیفیت زندگی از دیدگاه اقتصادی تا حدودی تحت تأثیر ویژگی‌های افراد و نه ویژگی‌های جامعه قرار می‌گیرد و ذهنیت افراد در مورد کیفیت زندگی با اهمیت است، لذا افراد برای بهبود در کیفیت زندگی، ابتدا باید ذهنیت خود را در رابطه با کیفیت اقتصادی زندگی در حد مطلوب قرار دهند. با توجه به مفهوم مطلوبیت در علم اقتصاد و با توجه به سیری‌ناپذیری انسان، کیفیت زندگی مفهوم یکسان و ایستایی ندارد و پویا است. لذا به افراد مطالعه‌کننده این پژوهش پیشنهاد می‌شود که ابتدا باید ویژگی‌ها و توانایی‌ها و احساسات فردی خود در ارتباط

می‌تواند به دولتمردان در جهت افزایش سطح کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی یاری رساند.

- جامعه آماری مورد استفاده در این پژوهش در بخش کمی، فعالان بازار سرمایه بوده است. با توجه به سقوط بازار سرمایه و سلب اعتماد سهامداران در سال ۱۳۹۹، پیشنهاد می‌شود این پژوهش مجدداً تکرار شود. قطعاً نتایج متفاوت خواهد بود؛ چرا که سرمایه‌گذاران به فکر بازارهای دیگر حتی سرمایه‌گذاری در ارزهای دیجیتال هستند.

۲-۷- محدودیت‌های پژوهش

محدودیت اصلی، کمبود مطالعات پژوهشی در ارتباط با موضوع پژوهش بوده است که می‌توان آن را به عنوان نقطه قوت و ضرورت انجام پژوهش در نظر گرفت. یکی از محدودیت‌های پژوهش در بخش کیفی، مربوط به رویکرد تحقیق است. از آنجا که در پژوهش‌های کیفی پدیده مورد نظر در بستری که رخ می‌دهد مورد مطالعه قرار می‌گیرد، لذا امکان تعمیم‌پذیری نتایج و یافته‌های تحقیق به دیگر شرایط و موقعیت‌ها محدود می‌باشد. بنابراین به راحتی نمی‌توان نتایج تحقیق حاضر را به دیگر حوزه‌ها تعمیم داد. در پژوهش‌های کیفی امکان بروز و دخالت دادن پیش‌فرض و تعصبات پژوهشگر ممکن است یافته‌ها و نتایج تحقیق را خدشه‌دار نماید که البته در پژوهش حاضر تلاش شده تا حد امکان بدون سوگیری عمل شود و صرفاً بر اساس تجارب و نظرات مشارکت‌کنندگان نتایج استخراج شود. به همین دلیل تفسیر صورت گرفته از پدیده کیفیت زندگی در پژوهش حاضر تنها یکی از تفاسیر ممکن و پذیرفتنی در مورد آن است و امکان وجود تفاسیری دیگر از آن نیز وجود دارد.

فهرست منابع

- * استراوس، آنسلم و کوربین، جولیت (۱۹۹۸)، "اصول روش تحقیق کیفی، نظریه مبنایی - رویه‌ها و شیوه‌ها"، ترجمه محمدی، بیوک، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ۱۳۹۰، چاپ سوم.
- * براتی، ناصر و یزدان پناه شاه آبادی، محمدرضا (۱۳۹۰)، بررسی ارتباط مفهومی سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محیط شهری (نمونه موردی: شهر جدید پردیس)، جامعه پژوهی فرهنگی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ۲، شماره ۱، صص ۲۵-۴۹.
- * جعفری، مهرانوش؛ حبیبی‌هوشمند، بهرام؛ ماهر، علی. (۱۳۹۶). رابطه استرس شغلی، کیفیت زندگی کاری و تمایل به ترک شغل در پرستاران بیمارستان‌های دولتی و خصوصی شهرهای منتخب استان گیلان در سال ۱۳۹۵، مجله تحقیقات سلامت در جامعه، سال ۳، شماره ۳، صص ۱۲ تا ۲۴.
- * چهاردولی، سمیه؛ معتمدزاده، مجید؛ حمیدی، یدالله؛ سلطانیان، علیرضا؛ گل محمدی، رستم. (۱۳۹۴). بررسی ارتباط عوامل استرس‌زای روانی-اجتماعی کار، ساختار سازمانی و رضایت شغلی کارکنان بانک، فصلنامه بهداشت و ایمنی کار، دوره ۵، شماره ۴، صص ۴۷ تا ۵۹.
- * کریمی‌پور سریزدی، سعید؛ رادین، علی (۱۳۹۷)، مالی درمانی: رویکردی نوین در امور مالی و روانشناسی، حسابدار، سال ۴۲، شماره ۳۱۵ و ۳۱۶، صص ۳۰-۳۴.
- * نصیری‌زرین‌قبائی، داود، طالب‌پور امیری، فرشته، حسینی‌ولشکلایی، سیدمحمدرضا، رجب‌زاده، رضوان (۱۳۹۵). کیفیت زندگی و ارتباط آن با استرس شغلی در پرستاران شاغل در بیمارستان‌های شهر ساری، مجله علمی-پژوهشی آموزش پرستاری، دوره ۵، شماره ۲، صص ۴۰ تا ۴۸.

- * Glenn, N. D. & C.N. Weaver (2000). A Note on Family Situation and Global Happiness. *Social Forces*, 57, 960-967.
- * Helenowski, I., Susan. E., Sturgeon, C. (2019). Financial burden and quality of life among thyroid cancer survivors. *Surgery*: 21 (3): 1-7.
- * Hill, E.J. Allsop, D.B. Lebaron, A,b. bean, R,A. (2017). How do money, sex, and stress influence marital instability?. *Journal of financial therapy*. Vol 8 (1). Pp 19-42.
- * Jeanfreau, M. Noguchi, K. Mong, M.D. Stadthagen, H . (2018). Financial infidelity in couple relationships. *Journal of financial therapy*. Vol 9 (1). Pp 1-20.
- * Kelley, H. Lebaron, A,B. Hill , E,J. (2018). Financial stress and marital quality: the moderating influence of couple communication. *Journal of financial therapy*. Vol 9 (2). Pp 17-36.
- * Laudisio A, Giovannini S, Finamore P, Loreti C, Vannetti F, Coraci D, Incalzi RA, Zuccal G, Macchi C, Padua L, Boni R, Castagnoli C, Cecchi F, Cesari F, Epifani F, Frandi R, Giusti B, Luisi MLE, Marcucci R, Molino-Lova R, Paperini A, Razzolini L, Sofi F, Turcan N, Valecchi D, Muscle Strength is related to Mental and Physical Quality of Life in the Oldest Old, *Archives of Gerontology and Geriatrics* (2020).
- * Lee, Y.J. (2016). Subjective Quality of Life Measurement in Taipei. *Building and Environmental*, 43(7), 1205-1215.
- * Moss, S. Ghafoori, E. Smith, L. (2018). How to prevent unhelpful personality traits from evolving into unhelpful financial behaviors: the benefits of future clarity. *Journal of financial therapy*. Vol 9 (2). Pp 1-17.
- * Olajuyigbe, A.E., Osakpolor, S., Adegboyega, S.A. (2018). System Approach for Assessment of Quality of Life Using Geographical Information Poverty Alleviation Decision-Making. *International Journal of Sustainable Land Use and Urban Planning*, 1(1), 1-20.
- * Perry, L, M., Michael, M.S., Seibert, K. (2019). Financial Strain and Physical and Emotional Quality of Life in Breast Cancer. *Journal of Pain and Symptom Management*. ;30 (3): 1-22.
- * Radermacher, W. (2015). Quality of life Facts and Views. Eurostat, Statistical books.
- * Ross, D. B, Coombs, E . (2018). The impact of psychological trauma of finance: Narrative financial therapy considerations
- * Aken, B.C., Beurs, E., Mulder,C.I., Feltz-Cornelis. C.M. (2020). The Dutch Recovering Quality of Life questionnaire (ReQoL) and its psychometric qualities. *The European Journal of Psychiatry*; 34 (2): 99-107.
- * Alkatheri,A., Bustami, R., Abdulkareem, M., Albekairy, A, H., Alanizi, R., Almodaimegh, H., Abdullah, A., Khalid, A., Sultan, Z., Amjad. M., (2019). Quality of Life and Stress Level among Health Professions Students. *Health Professions Education*: 3 (12): 1-27.
- * Andrews, F.W. & Withy, S.B. (1998). *Social Indicators of Well-being: Americans Perception of Life Quality*. New York: Plenum Press.
- * Baisden, E,D. Fox, J. Batholomae, S.(2018). Financial management and marital quality: A Phenomenological Inquiry. *Journal of financial therapy*. Vol 9 (1). Pp 45-71.
- * Benjamin .J., Peipert, B.A., Sneha, B.A., Irene H., Susan, E., Yount, C.S. (2017). Financial burden is associated with worse health-related quality of life in adults with multiple endocrine neoplasia, *Surgery*: 5 (14): 1-8.
- * Bond, J. & Corner, L. (2014). *Quality of Life and Older People*. London: Open University Press.
- * Cheng, C., Eleanor, S., Yang, C., Liou, S. (2018). Stress and Quality of Life for Taiwanese Women Who Underwent Infertility Treatment. *the Association of Women's Health, Obstetric and Neonatal Nurses*: 2 (50):1- 11.
- * Das, D. (2015) "Urban Quality of Life: A Case Study of Guwahati", *Social Indicators Research*, 88.
- * Eziyi, O.I. & Amole, D. (2018). Subjective Life Satisfaction in Public Housing in Urban Areas of Ogun State, Nigeria. *The International Journal of Urban Policy and Planning*, 35, 51-61.
- * Fadlalmola, H.A., Elkareem, E.M.A. (2020). Impact of an Educational Program on Knowledge and Quality of Life among Hemodialysis Patients in Khartoum State. *International Journal of Africa Nursing Sciences*, 1-4.
- * Glatzer. N. A. (2016). *Quality of Life and Economic Evaluations*. Working paper, 171-212.

in Exploring complex trauma and Impaired financial.

- * Schuessler, K.F., Fisher, G.A. (2004). Quality of Life Research and Sociology. Annual Review of Sociology, 11, 129-149.
- * Vanleerberghe, P., Nico, W., Claudia, C., Dominique, V. (2019). The Association Between Frailty and Quality of Life When Aging in Place, Working paper

یادداشت‌ها

- ¹ Quality of Life
- ² Financial Therapy
- ³ Financial Association Therapy
- ⁴ Presidential Commission of United States
- ⁵ Dr. Buckwalter
- ⁶ Grounded Theory
- ⁷ Open Coding
- ⁸ Axial Coding
- ⁹ Selective Coding
- ¹⁰ Causal Conditions
- ¹¹ Context
- ¹² Intervening Factors
- ¹³ Action Strategies
- ¹⁴ Consequences
- ¹⁵ Composite Reliability
- ¹⁶ Average Variance Extracted